

UTDRAG FRA DEN LEKSIKRYPTISKE ENCYKLOPEDI

Karma (av sanskrit, «gjerning») er et begrep innenfor buddhistisk og hinduistisk filosofi og religion. Begrepet betegner en årsakslov som sørger for at gode og onde handlinger blir belønnet eller straffet, enten i dette livet eller i et senere liv.

Katarsis (av gresk, «renselse») er et begrep som ble brukt i både medisin og kunstteori i antikken. Begrepet ble benyttet av Aristoteles i verket *Poetikken*, hvor det anvendes i definisjonen av tragedier. Aristoteles forstår tragedier som etterligninger av edle handlinger, og denne etterligningen vil føre til en renselse av frykt, medynk og lignende emosjoner hos tragediens tilskuere. I Aristoteles' bevarte korpus er det lite som kan hjelpe oss med å forstå begrepet fullt ut. Aristoteles bruker begrepet i flere verker, og i *Politikken* VIII.7 hevder Aristoteles at han skal gi en mer utførlig drøftelse av begrepet i *Poetikken*. Denne drøftelsen finnes ikke i *Poetikken* slik den har blitt bevart, så vi må dermed anta at Aristoteles enten ombestemte seg, eller at han faktisk drøftet dette i verket, men gjorde det i en del som har gått tapt. Det er dermed vanskelig å komme til en full forståelse av hvorledes Aristoteles ser for seg at denne renselsen virker. En mulig teori er at tilskueren av et tragediestykke vil føle en viss grad av sympati med skuespillerne på scenen, og identifisere seg med dem. De vil føle medynk for lidelsene som karakterene opplever, og frykt for lidelsen som karakteren kan komme til å oppleve i løpet av stykket. Det å se en tragedie utfolde seg kan da føre til at tilskueren klarer å rense seg for disse emosjonene, eller eventuelt balansere dem i en slags likevektstilstand, og rense seg for overskuddet av medynk, frykt og lignende følelser.

I *Politikken* hevder Aristoteles at også musikk kan ha en rensende effekt på tilhørerne. Alle mennesker er, ifølge Aristoteles, i større eller mindre grad anlagt for å bli rammet av store følelsesopplevelser, som eksempelvis ovennevnte medynk og frykt. Ved å høre på visse typer melodier, vil disse menneskene gå igjennom en slags renselse, og dermed evne å falle til ro igjen.

Begrepet har også senere blitt benyttet i psykologien, hvor begrepet betegner en slags renselse som følge av en plutselig innsikt og/eller erkjennelse. Dette kan også knyttes til tragedier, ettersom tragedier ofte har en omveltning av skjebnen som klimaks. Dette ser vi kanskje aller tydeligst i Sofokles' verk *Oidipus* når Oidipus endelig innser hva han faktisk har gjort. Det forblir et omdiskutert begrep også innenfor psykologien, særlig hva angår den terapeutiske virkningen. **HLK**

Lamarckisme er en evolusjonsteori som anses å være tilbakevist. Teorien ble først lagt frem av Jean-Baptiste de Lamarck (1744 – 1829). Til forskjell fra darwinistisk evolusjonslære, hvor egenskaper oppstår og utvikles gjennom vilkårlige mutasjoner og naturlig utvelgelse, vil tilhengere av lamarckismen hevde at egenskaper utvikles som følge av bruk, og at disse egenskapene vil arves av avkommet til organismen som først utviklet dem.